

**KLASTER ASOSIDA OILAVIY MAKTABGACHA TA'LIM
TASHKILOTLARIDA INNOVATSION TA'LIM TARBIYA JARAYONINI
TASHKIL ETISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA**

Ilmiy rahbar: Abdalova Sayyora Rustamovna

Abdikerimova Madina Miyatovna

Toshkent viloyati, Chirchiq davlat pedagogika instituti

Ta'lim muassasining boshqaruv yo'nalishi 2-kurs magistranti

Annotatsiya

Ushbu maqolada klaster metodining mashg'ulotlardagi ahamiyati, mazkur metodning mazmun va mohiyati, ta'lim tarbiya jarayoniga ta'siri haqida yozilgan.

Kalit so'zlar: ruhiy va jismoniy kuch, klaster metodi, Milliy ta'lim tizimi, M. Porter, ta'lim tizimi, iqtisodiy klaster...

Аннотация

В данной статье описывается значение кластерного метода в обучении, содержание и сущность этого метода, его влияние на образовательный процесс.

Ключевые слова: умственная и физическая сила, кластерный метод, национальная система образования, М. Портер, система образования, экономический кластер...

Abstract

This article describes the importance of the cluster method in training, the content and essence of this method, and its impact on the educational process.

Key words: mental and physical strength, cluster method, National education system, M. Porter, education system, economic cluster...

Maktabgacha ta'lim muassasalarida zamonaviy ta'limni tashkil etishga qo'yiladigan muhim talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Qisqa vaqt orasida muayyan nazariy bilimlarni o'quvchilarga yetkazib berish, ularda ma'lum faoliyat yuzasidan ko'nikma va malakalarni hosil qilish, shuningdek, o'quvchilar faoliyatini nazorat qilish, ular tomonidan egallangan bilim, ko'nikma va malakalar darajasini baholash o'qituvchidan yuksak pedagogik mahorat hamda ta'lim jarayoniga nisbatan yangicha yondashuvni talab etadi.

Pedagogik texnologiya o'z mohiyatiga ko'ra sub'ektiv xususiyatga ega. Qanday shakl, metod va vositalar yordamida tashkil etilishidan qat'iy nazar texnologiyalar:

- pedagogik faoliyat samaradorligini oshirishi;
- o'qituvchi o'rtasida o'zaro hamkorlikni qaror toptirishi;
- o'quvchilar tomonidan o'quv predmetlari bo'yicha puxta bilimlarning egallanishini ta'minlashi;

— o'quvchilarda mustaqil, erkin va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishi;

— o'quvchilarning o'z imkoniyatlarini ro'yobga chiqara olishlari uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishi;

— pedagogik jarayonda demokratik va insonparvarlik g'oyalarining ustivorligiga erishishni kafolatlashi zarur.

Quyida, Maktabgacha ta'lim tashkilotida klaster metodining mashg'ulot jarayonida ahamiyati ko'rib chiqiladi.

Mashg'ulot jarayonida o'quvchilar faoliyatini standart talablar asosida nazorat qilish, ular tomonidan bildirilayotgan fikrlarni baholashga yo'l qo'yilmaydi. Ularning fikrlari baholanib borilsa, o'quvchilar diqqatlarini shaxsiy fikrlarini himoya qilishga qaratadilar, oqibatda yangi fikrlar ilgari surilmaydi. Metodni qo'llashdan ko'zlangan asosiy maqsad o'quvchilarni muammo bo'yicha keng fikr yuritishga undash ekanligini yodda tutgan holda ularning faoliyatini baholab borishdan voz kechish maqsadga muvofiqdir.

“KLAUSTER” METODI

Klaster (g'uncha, bog'lam) metodi pedagogik, didaktik strategiyaning muayyan shakli bo'lib, u o'quvchilarga ixtiyoriy muammolar xususida erkin, ochiq o'ylash va shaxsiy fikrlarni bemalol bayon etish uchun sharoit yaratishga yordam beradi. Mazkur metod turli xil g'oyalar o'rtasidagi aloqalar to'g'risida fikrlash imkoniyatini beruvchi tuzilmani aniqlashni talab etadi. “Klaster” metodi aniq ob'ektga yo'naltirilmagan fikrlash shakli sanaladi. Undan foydalanish inson miya faoliyatining ishlash tamoyili bilan bog'liq ravishda amalga oshadi. Ushbu metod muayyan mavzuning o'quvchilar tomonidan chuqur hamda puxta o'zlashtirilguniga qadar fikrlash faoliyatining bir maromda bo'lishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Stil g'oyasiga muvofiq ishlab chiqilgan “Klaster” metodi puxta o'ylangan strategiya bo'lib, undan o'quvchilar bilan yakka tartibda yoki guruh asosidan tashkil etiladigan mashg'ulot jarayonida foydalanish mumkin. Metod guruh asosida tashkil etilayotgan mashg'ulotlar va o'quvchilar tomonidan bildirilayotgan g'oyalarning majmui tarzida namoyon bo'ladi. Bu esa ilgari surilgan g'oyalarni umumlashtirish va ular o'rtasidagi aloqalarni topish imkoniyatini yaratadi.

“Klaster” metodidan foydalanishda quyidagi shartlarga rioya qilish talab etiladi:

1. Nimaniki o'ylagan bo'lsangiz, shuni qog'ozga yozing. Fikringizning sifati to'g'risida o'ylab o'tirmay, ularni shunchaki yozib boring.
2. Belgilangan vaqt nihoyasiga yetmaguncha, yozishdan to'xtamang. Agar ma'lum muddat biror bir g'oyani o'ylay olmasangiz, u holda qog'ozga biror narsaning rasmini chiza boshlang. Bu harakatni yangi g'oya tug'ulguncha davom ettiring.
3. Yozuvingizning orfografiyasi yoki boshqa jihatlariga e'tibor bermang.

4. Muayyan tushuncha doirasida imkon qadar ko'proq yangi g'oyalarni ilgari surish hamda mazkur g'oyalar o'rtasidagi o'zaro aloqadorlikni, bog'liqlikni ko'rsatishga harakat qiling. G'oyalar yig'indisining sifati va ular o'rtasidagi aloqalarni ko'rsatishni cheklamang.

XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab jahon iqtisodiyotida ro'y berayotgan integratsiya jarayonlari uning baynalminallashuvi va globallashuvi rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Jahon iqtisodiyotining globallashuvi bir tomondan qo'shimcha qiymat yaratishning transmilliy "zanjirini" ko'zda tutgan xolda, ikkinchi tarafdan ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalorida ham raqobatni kuchaytirmoqda.

Keyingi yillarda jamiyatimizda yuz berayotgan tub o'zgarishlar ta'lim sohasini ham qamrab olmoqda. Milliy ta'lim tizimining faoliyatiga nazar tashlaydigan bo'lsak, ko'plab ijodiy ishlar amalga oshirilganiga guvoh bo'lamiz. Xozirgi vaqtda kadrlar tayyorlash sohasida ta'lim turlari o'rtasida aloqa va uzviylik ta'minlanishida ayrim kamchiliklar ham kuzatilmoqda, bu esa ta'lim sifatini pasayishiga qisman sabab bo'lmoqda[1].

Klasterlarni shakllantirishdan maqsad – shahar, tuman va viloyat ichida joylashgan bir xil soha korxonalarini va ular bilan yagona texnologik zanjirda bo'lgan ta'lim, ilmiy, injiniring, standartlashtirish, sertifikatlashtirish va boshqa xizmatlarni uyg'unlashtirish – innovation ishlab chiqarishni tashkil etish asosida raqobatbardosh kadrlarni tayyorlashga yo'naltirishdan iborat.

"Klaster" nazariyasining asosi bo'lib, Alfred Marshallning XIX asr oxirida yozilgan "Iqtisodiyot prinsiplari" nomli asarida (1890) ixtisoslashgan tarmoq sohalarning alohida hududlarda uyg'unlashishi to'g'risidagi fikr-mulohazalari hisoblanadi. Uning ilmiy xulosalari bo'yicha ixtisoslashgan faoliyat yurituvchi sub'ektlarni hududiy uyg'unlashuvi:

- malakaviy mehnat resurslarining borligi; □ ta'minotchi va qo'shimcha sohalarning o'sishi;
- har-xil firmalarni ishlab chiqarish jarayonining turli bo'g'inlariga ixtisoslashuvining mavjudligiga asoslanganligidir.

Birinchi marta ta'lim klasteri atamasi Maykl Evgeniy Porter tomonidan ilmiy qo'llanishga kiritildi. U ilmiy ishlarida klasterga shunday ta'rif beradi: "klaster - bu bir-biriga bog'langan kompaniyalar, ixtisoslashgan etkazib beruvchilar, xizmat ko'rsatuvchi provayderlar, tegishli sohalardagi firmalar, shuningdek, ma'lum sohalardagi faoliyati bilan bog'liq bo'lgan, raqobatlashadigan, lekin shu bilan birga birgalikdagi ishlarni olib boradigan tashkilotlardir.[2]

Maykl Porter nazariyasiga ko'ra, **klaster** geografik jihatdan qo'shni bo'lgan o'zaro bog'liq kompaniyalar (yetkazib beruvchilar, ishlab chiqaruvchilar va boshqalar) va muayyan sohada faoliyat yurituvchi tashkilotlar (ta'lim muassasalari, davlat organlari, infratuzilma korxonalarini) guruhidir deb izoh beradi.

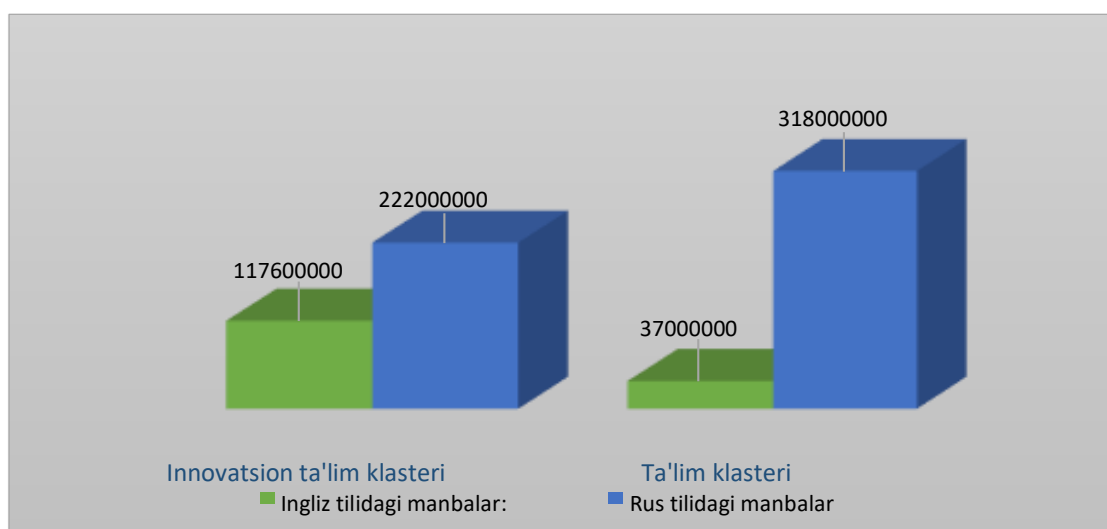
Tizimli yondashuv nuqtai nazaridan esa, klaster - bu yagona tashkiliy tuzilishga birlashtirilgan, elementlari o'zaro bog'liq va o'zaro bog'liq bo'lgan, ma'lum maqsadlar uchun birgalikda faoliyat ko'rsatadigan, bir -biri bilan bog'liq bo'lgan turli tarmoqlarning xo'jalik yurituvchi sub'ektlari yig'indisidir [3].

M. Porter shuni ko'rsatdiki, kompaniyaning raqobatbardoshligi ko'p jihatdan uning iqtisodiy muhitining raqobatbardoshligi bilan belgilanadi, bu esa o'z navbatida klaster ichidagi asosiy shartlar (umumiy resurs) va raqobatga bog'liq.

Ta'kidlash joizki, M. Porter mahalliy hududda joylashgan va bozorga kirishda umumiy vazifalar bilan birlashtirilgan firma va kompaniyalar uchun ko'rib chiqilayotgan kontseptsiyani kiritdi. Ammo uning tadqiqotlari internet hali keng tarqalmagan paytda nashr etilgan edi. Bugungi kunda hududiy yaqinlik klaster komponentlari o'rtasidagi aloqalarni saqlab qolish uchun tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Hozirgi vaqtda hatto yangi kontseptsiya - aholi klaster zonasidan ancha uzoq masofada joylashgan masofali klaster joriy etilmoqda. Bunday holda, klaster doirasidagi obektlarning tarmoqdagi o'zaro ta'siri haqida gapirish mumkin [4].

Ta'lim klasteri tushunchasi yigirma yildan beri ishlatilayotgan bo'lib, biz 1990 yilda ingliz tilidagi manbalarda va 1993 yilda rus tilidagi manbalarda bu atama haqida birinchi eslatmalarni ko'rishimiz mumkin. Zamonaviy pedagogikada ta'lim klasteri mavzusida ilmiy izlanishlar olib borgan **соколова Евгения Ивановна ning** ilmiy ishlarida 2014-yil holatiga ko'ra Internet ma'lumotlari klaster atamasining ingliz va rus tilidagi manbalarda ishlatilishining quyidagi chastotasini ko'rsatadi(1-rasm):

	Innovatsion ta'lim klasteri	Ta'lim klasteri
Ingliz tilidagi manbalar:	117600000	37000000
Rus tilidagi manbalar	222000000	318000000



1-rasm klaster atamasini ingliz va rus tilidagi manbalarda ishlatilish ko'rsatgichi

Konnotatsiya nuqtai nazaridan ingliz va rus atamalari deyarli bir -biriga mos keladi. Sababi, bizning fikrimizcha, aniq - ularning barchasi M. Porter tomonidan berilgan klasterning klassik ta'rifiga to'g'ri keladi. Rus tilidagi ilmiy adabiyotlarda "ta'lim klasteri" ning kontseptual sohasi bilan bog'liq ko'plab tadqiqotlar mavjud. Manbalar shuni ko'rsatadiki, bu muammo 10 yil davomida Rossiya ta'lim makonida yaqindan o'rganilgan. Ingliz tilidagi manbalar tahlili shuni ko'rsatdiki, ta'lim klasterlari chet elda ta'lim amaliyotida keng qo'llaniladi, muammo bo'yicha nazariy tadqiqotlar hajmi nisbatan kichik. Rus adabiyotida, aksincha, katta nazariy tadqiqotlar to'plami shakllantirilgan va allaqachon faoliyat ko'rsatayotgan o'quv klasterlarining tahlili kamroq nashrlar bilan ifodalanadi. Rossiya amaliyotida klaster siyosati, asosan, klasterlarning shakllanishi va rivojlanishiga qaratilgan. Chet elda bo'lganida, uning maqsadi asosan mavjud klasterlarni qo'llab -quvvatlashdir[5].

M. Porterning ishida Massachusets va Garvard universitetlari yetakchilari tomonidan ta'lim klasteri tahlil qilingan, uning mamlakatdagi, ta'lim sohasidagi rolini boshqa shtatlar (birinchi navbatda Kaliforniya) va boshqa davlatlar bilan solishtirganda batafsil tasvirlangan, uning kontseptual diagrammasi berilgan. ta'lim klasteri [6]. Evropada ta'limida klaster siyosatini faol amalga oshirish 1990 -yillarda "iqtisodiy klaster" atamasi ommalashgan davrda boshlangan. Masalan, Buyuk Britaniyada ko'p sonli innovatsion tibbiy ta'lim klasterlari rivojlangan (10 ga yaqin sayt topildi). Bularning barchasi faqat oliy o'quv yurtlari, mahalliy hokimiyatlar, xayriya tashkilotlari va innovatsion amaliyotning boshida turgan xususiy kompaniyalar bilan yaqin hamkorlik orqali amalga oshirilgan [5].

REFERENCES

1. Боймуродов, А.Х. (2020). Integration of general educational schools and higher education institutions in the innovative cluster of pedagogical education. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*, 8(8), 1-5.
2. Боймуродов, А.Х. (2019). Умумий ўрта таълим тизимида Информатика ва ахборот технологиялари фани кластер модели ахборот манбаларини яшратиш. *Замонавий таълим*, 10(10), 43-51.
3. Боймуродов, А.Х. (2020). Умумий ўрта таълим тизимида информатика ва ахборот технологиялари фанини ўқитишнинг инновацион кластер модели. *ЎзМУ хабарлари*, 1(2), 42-46.
4. Боймуродов, А.Х. (2020). Педагогик таълим инновацион кластерида on-line тизимдан фойдалани. *ЎзМУ хабарлар*, 1(2), 72-74.
5. Боймуродов, А.Х. (2020). Online form of ensuring the connection of educational cluster participants. *International OnlineConference Economics&Social Sciences*.28(1), 289-291.

6. Азимкулов, С.Н., Боймуродов, А.Х., (2021). Таълим самарадаорлигига эришишда тизимда инновацион улуллар. *Academic Research In Educational Sciences*, 2(2), 59-67.
7. Жўраева, Н. В., Султанов, Р. О., Абдуллаева, С. А., Рахимжонова, В. А. (2020). Systematization of word combinations in the uzbek language. *Наука и Мир*, 2(6), 6568
8. Kamolov, E. R., Raximov, S. M., Sultanov, R. O., Maxmudov, M.A., (2021). Innovative method of developing creative thinking of students. *Экономика и социум*, 1(80).
9. Sultanov, R., Xalmetova, M.(2021). Ikki g`ildirakli transport robotlari harakatini dasturlash. *Academic Research in Educational Sciences*, 2(2), 108-114.
10. Kuralov, Y. A. (2020). Development Of Geometric Creativity Of Secondary Scholl Students By Computer. *International Journal of Scientific & Technology Research - (IJSTR) Volume-9 Issue-2, February 2020 Edition*, 4572-4576.
11. Kuralov, Y. A., (2021). Elektron raqamli imzo algoritmlarining qiyosiy tahlili (RSA, ELGAMAL, DSA). *Academic Research in Educational Sciences*, 2(5) 428-438.
12. Kuralov Y. A. (2020). Development Of Geometric Creativity Of Secondary Scholl Students By Computer. *International Journal of Scientific & Technology Research - (IJSTR) Volume-9 Issue-2, February 2020 Edition*, 4572-4576.
13. Kuralov Y. A., Makhmudova, D. M. (2020). METHODOLOGY OF DEVELOPING CREATIVE COMPETENCE IN STUDENTS WITH PROBLEMATIC EDUCATION. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. 8 No. 4, 2020, Part III ISSN 2056-5852*, 142-146.
14. Akhmedov B. A., Majidov J. M., Narimbetova Z. A., Kuralov Yu. A. (2020). Active interactive and distance forms of the cluster method of learning in development of higher education. *Экономика и социум*, 12(79), 805-808.
15. Kuralov Y. A., (2021). Elektron raqamli imzo algoritmlarining qiyosiy tahlili (RSA, ELGAMAL, DSA). *Academic Research in Educational Sciences*, 2(5) 428-438.